

ВСТУП: (ПЕРЕ)ВИЗНАЧАЮЧИ СОЦІАЛІСТИЧНИЙ ПОСТМОДЕРНІЗМ

Світлана Шліпченко

INTRODUCTION: RE(DEFINING) THE SOCIALIST POSTMODERNISM

Svitlana Shlipchenko

DOI:10.15407/mics2022.01.019
УДК 94:72.01(477)«1950/1990»

Модернізм і постмодернізм не відокремлені один від одного залізною завісою чи Китайським муром, адже історія — це палімпсест, і культура є проникною: в ній присутні часові шари минулого часу, часу теперішнього і часу майбутнього.

Айгаб Гассан

Кілька років тому в дослідницькому середовищі із новою силою розгорнулись дебати щодо постмодернізму. Бачимо, що майже 50 років, що минули, недостатньо, щоб не тільки виробити розуміння терміна, а й зрозуміти явище, яке тоді здавалось дезорієнтувальним та обіцяльним водночас. Постмодернізм видається досить розпливчастим формулюванням, що на позір не має виразної власної назви, а лише вказує на добу, яка начебто настає після модернізму. Хоча, приміром, Жан-Франсуа Лютар і Айгаб Гассан ще в 1970-х писали про модернізм, який конституційно вагітний своєю постмодерністю. Як на мене, нова хвиля уваги до цього явища чудово демонструє, що це аж ніяк не зручний ярлик, який свого часу навішували ледь не на все нове, незвичне, те, що йде врозріз із роками усталеними нормами і дефініціями, а цілком продуктивна багатофокусна теоретична перспектива для аналізу архітектурних, мистецьких, філософських, літературних, «суспільних» (постіндустріальне суспільство) тощо явищ. А на додаток, кожний із цих постмодернізмів має свою історію або специфіку, і навіть — «самоназву» (Пост-модернізм, постмодернізм, пост-модернізм, пост-Модерний тощо). Попри позірну нечіткість, навіть деяку химерність, терміна (порівняно із такими промовистими назвами, як,

Modernism and postmodernism are not separated by an Iron Curtain or Chinese Wall; for history is a palimpsest, and culture is permeable to time past, time present, and time future.

Ihab Hassan, "Toward a Concept of Postmodernism"

Several years ago, the debate on postmodernism unfolded in research circles with renewed vigor. As we see now, almost five decades are not enough to develop an understanding of the term or to grasp the phenomenon that then seemed both disorienting and promising.

Postmodernism appears to be a rather vague definition, which does not seem to have a distinctive name of its own, and only points to an era seemingly coming *after* modernism. However, back in the 1970s, Jean-François Lyotard and Ihab Hassan already wrote about modernism constitutionally and ceaselessly pregnant with its postmodernity. To me, the new surge of interest in this phenomenon perfectly demonstrates that it is by no means a convenient label once attributed to the new and unusual, something that goes against the grains of conventional norms and definitions. Instead, it is quite

скажімо, Бароко чи Ренесанс), префікс пост- якраз і є тим, що характеризує постмодернізм. З одного боку, пост- означає «після». Тобто те, що відбувається після модернізму, після фемінізму, після колоніалізму, після індустріальної доби (у часи неолібералізму та наступу глобалізації) чи після структуралізму і так далі (бачимо й застосування терміна «пост-пост-фемінізм», але тут ідеться про п'ять хвиль фемінізму, є й По-По-Мо/Ро-Ро-Мо теж). Мова передовсім про час. З іншого ж боку, в традиції гуманітарного знання префікс пост- позначає реакцію сучасності, теперішнього на попередній період — загальну культурну ситуацію, в якій ми опиняємось, і те, як ми реагуємо на цей попередній період. Тобто префікс пост- дає можливість розриву з традицією модернізму й водночас її продовження — підходу в термінах континууму та дискретності.

Є певні періоди в культурі, всередині яких постають і певні умови думки та принципи формоутворення. А ці принципи вже мають свої морфологічні ознаки. Тож тут будемо говорити про стан постмодернізму (постмодерний стан, постмодерність/postmodernity, *surmodernité* (пор. Марк Оже, якщо хочете дискурсивну формацію за Фуко) та власне архітектурний постмодернізм як явище. І хоча назагал вважають, що постмодернізм в архітектурі починався на початку 1970-х із робіт (і книжок) Роберта Вентурі й Деніз Скотт-Браун (не будемо забувати його партнерку і дружину), славнозвісної *П'язци Д'Італія / Piazza d'Italia* Чарлза Мура і, звісно ж, канонічної *Стради Новісіма / Strada Novissima* Венеційського біенале 1980 року, дослідники і досі намагаються систематизувати архітектуру постмодернізму, окреслити і проаналізувати її часові та культурні

a productive multifocal theoretical perspective for analyzing architectural, artistic, philosophical, literary, “social” (post-industrial society), etc. phenomena. Moreover, each of these postmodernisms has a history or unique features of its own, as well as the “self-definition”: Post-modernism, postmodernism, post-modernism, post-Modern, etc. Despite the apparent ambiguity, even eeriness of the term (compared to such eloquent names as, for instance, Baroque or Renaissance), the prefix post- is exactly what characterizes postmodernism.

On the one hand, *post* means “after”: something happening *after* modernism, after feminism, after colonialism or the industrial era (in the time of neo-liberalism and incoming globalization), or after structuralism, and so on (the term “post-post-feminism” is also in use; however, is it about five waves of feminism; though, there is a Po-Po-Mo / Post-Post-Modernism too). And it is primarily about time.

On the other hand, in the tradition of humanitarian knowledge, the prefix post- indicates the reaction of the present set against the previous period — the general cultural situation in

контексти. Принаймні з офіційною датою «кінця модернізму» начебто все ясно. Чарлз Дженкс, визначний дослідник і неперевершений майстер архітектурних таксономій, визначає її як 15 годину 32 хвилини 16 березня 1972 року, коли перша серія спрямованих вибухів зруйнувала першу чергу модерністських багатоповерхівок, запроектованих Мінору Ямасаки, у районі Прюїтт-Айгоу в місті Сент-Луїс, штат Міссурі, США. Тобто це було своєрідне унаочнення радикального розриву з ідеологією та естетикою архітектурного модернізму¹, які десятиліттями усталювали гранд-наративи прогресу і соціальної утопії, техноцентризму, універсальні, пуристичні, відірвані від контекстів форми (пор. *Dom-Ino* Корбюзьє), примат функції («дім як машина для життя») і функціональне зонування у місті, знищення «вулиці», стандартизацію будівництва і т. д.

Так, архітектурний постмодернізм найбільш широко сприймають як повернення до «традиції» (пор. Вентурі, брати Кріє, Россі, Грейвз), але так само тут є іронія (той самий Мур) і повійне кодування (приміром, Галерея мистецтв у Штутгарті Стирлінга, «Джинджер і Фред» Гері у Празі). А слідом за Гелом Фостером можна сказати, що (в культурних практиках і в архітектурі, зокрема) присутні два постмодернізми: «постмодернізм спротиву» та «постмодернізм як реакція» (Foster, 1983, pp. xii, ix–xviii). І якщо останній використовує культурні коди (формалізує історію для «репрезентаційних потреб»), то перший розглядає об'єкт і його соціальний контекст, деконструє «традицію» (включно з можливостями «виходу» архітектури за власні границі, за межі свого «жанру») і, на відміну від квазіісторичних підходів, розглядає культурні коди в критичному світі, а не просто експлуатує їх.

which we find ourselves and the ways we react to it. Put differently, the prefix post- provides an opportunity for rupture, repudiation and continuation with the tradition of modernism at the same time - the approach in terms of continuity and discreteness.

There are periods in culture producing certain conditions of thought and formative principles/principles of form-making. These principles, in turn, would have morphological traits of their own. Hence, it is possible to speak of the postmodern condition (postmodernity, *surmodernité* (cf. Marc Augé), or Foucauldian discursive formation if you wish) and architectural *post-modernism* as a phenomenon. Even though it is generally accepted that postmodernism in architecture started in the early 1970s with the works (and books) of Robert Venturi and Denise Scott-Brown (let's not forget his partner and wife), Charles Moore's famous *Piazza d'Italia*, or the canonical *Strada Novissima* of the 1980 Venice Biennale, the scholars still feel a bit puzzled trying to systematize the postmodernist architecture, to trace its temporal and cultural contexts.

Fortunately, with the official date of the “end of modernism”, everything looks more or less clear. Charles Jencks, a distinguished scholar and outstanding master of architectural taxonomies,

¹ Треба зауважити, що архітектура модернізму була значно менш опозиційною до ідеології модерного руху, і архітектурний модернізм набагато тісніше пов'язаний із соціальною модернізацією, аніж мистецтво: архітектура й урбанізм поставали специфічними інструментами соціальної та технологічної модернізації; натомість мистецтво модернізму було способом пережити шок, психологічно пристосуватись до швидких технологічних і соціальних змін доби.

А тепер, після цього короткого огляду головних/принципових позицій, — питання. Як говорити про те, що відбувалось в архітектурі й плануванні країн колишнього соціалістичного блоку після модернізму, чи спрацьовують, надаються тут підходи та інструменти і, власне, мова, якими користувались і користуються дослідники для аналізу постмодернізму по інший бік «залізної завіси»? Мабуть, не випадково, говорячи про «проникність» культури, Гассан згадує Китайський мур і «залізну завісу», що наче постають уособленням «непроникності» і «закритості», але, фактично, такими не є.

Збірка есеїв «Після Соціалістичного Модернізму» — вже не перша спроба окреслити й проаналізувати явища і період постмодернізму в архітектурі соціалістичного блоку та колишнього СРСР, так званого другого світу (Kulic, 2019; Vocharnikova & Kurg, 2019; Demchenko, 2018; Krivý, 2016; Mankus, 2017; Szacka & Krivý, 2018; Urban, 2019). Вона з'явилась як підсумок міжнародної конференції, що відбулася у жовтні 2021 року в Києві. І треба відразу сказати, що, не претендуючи на «глибинну академічність», збірка, тим не менш, дає уявлення про явні та неявні, видимі та не дуже процеси реагування на кризу ідеології модернізму в архітектурі та архітектурному середовищі. Тобто видається доречним говорити про постмодерні тенденції: децентрацію, деієрархізацію, плюралізм замість тотальності, відкритість замість закритості, локальні історії / *petit histoire* замість гранд-нарративів, фрагментованість, а не цілісність, акцентування процесу, а не вивершеність твору тощо. Важливо і те, що принцип компаративного підходу дав змогу показати «зріз» доби, підтвердити дослідницькі висновки й окреслити (або натякнути на) тенденції подальшого

sets it as 3.52 pm, March 16, 1972, when the first series of directed explosions demolished the first block of modernist Pruitt Igoe high-rises/projects designed by Minoru Yamasaki, in St. Louis, Missouri, USA. It appeared as a manifestation of a radical break with the ideology and aesthetics of architectural modernism¹, for decades nurtured by the grand narratives of progress and social utopia, technocentrism, universal, puristic, detached from any context, forms (cf. DomIno by Corbusier), the primacy of function (“house as a machine to live in”) and functional zoning in the city, the “death of the street,” standardization of construction, etc.

Yet, architectural postmodernism is most widely seen as a necessary return to “tradition” (cf. Venturi, the Krier brothers, Rossi, Graves), though, there is also irony (the aforementioned Moore) and double-coding (cf. *Staatsgalerie Stuttgart* designed by James Stirling or the *Ginger&Fred Building* by Frank Gehry in Prague.)

Now, let us agree with Hal Foster that (in cultural practices and architecture, in particular) there are two postmodernisms: postmodernism of resistance and postmodernism of reaction (Foster, 1983: xii, ix-xviii). While the latter uses cultural codes (instru-

¹ It is worth noting that the architecture of modernism was much less oppositional to the ideology of the modern movement, and architectural modernism was much more closely linked to social modernization than art. Architecture and urbanism became the specific tools of social and technological modernization, while modern art was a way to experience/live shock, to psychologically adapt to the rapid technological and social changes of the era.

руху, залучивши «розмаїття голосів» — і контексти місця, і культурні контексти. В часи пізнього соціалізму бачимо, що відбуваються, у тій чи тій формі, важливі (доленосні) зміни у системі прийняття рішень — послаблення централізації, поступовий відхід від жорсткої моделі планової економіки, зміни у політичній системі тощо. Поруч відбуваються й зміни в архітектурному та планувальному дискурсах — незадоволення масовим житловим будівництвом, питання збереження історичного спадку, а, отже, проявляється увага до локального контексту, історії та пошуків індивідуальності. Це добре проілюстровано в текстах Марії Дремайте «Відновити свою ідентичність: постмодерний поворот в архітектурі Вільнюса 1980-х років», Мартинаса Манкуса «Набуте в перекладі: постмодерна архітектура у пізньорадянській Литві», Міхала Вишневського «Мікродрайон “Центрум Е” у краківській Новій Гуті: постмодерний експеримент у серці символу сталінської доби», Флоріана Урбана «Старе місто в Ельблонгу: постмодерна історична пам’ятка», Кірстен Ангеманн «Контекст і тяглість. Зміна парадигми містобудування та архітектури у Східній Німеччині у місті Галле (Заале)», Олександра Анісімова і Світлани Шліпченко «4квартали на Подолі: відповідь Києва на кризу модерністичного планування». Водночас, Наталка Отрищенко у статті «Від каркаса до середовища: дискусії щодо розвитку Львова у 1980-ті» аналізує дві різні перспективи у погляді на розвиток цього міста 1980-х років, показуючи, як відбувався концептуальний перехід від планування міського простору (погляд «згори», погляд планувальника) до планування «міського часу» і людського досвіду (погляд крізь призму «середовищного підходу»). Дещо парадоксальний погляд на «зміну архітектурної парадигми»

mentalizes history for “representational needs”), the former is concerned with the object and its social context, seeking to deconstruct “normalcy” and “tradition” (including the possibility of architecture “going” beyond its limits, beyond its “genre”), and, in contrast to quasi-historical approaches, viewing cultural codes in a critical light, rather than simply exploiting them.

And now, after this brief overview of the key points, a question becomes. How are we to speak about what happened in the architecture and urban planning in the countries of the former socialist bloc *after* modernism? Will the approaches, tools, and the language used by the scholars to analyze postmodernist architecture work on the other side of the Iron Curtain? It is probably no accident that asserting the “permeability” of culture, Hassan mentions the Chinese Wall and the Iron Curtain as the epitomes of “impenetrability” and “closedness,” though they are neither.

The *After Socialist Modernism* collection of essays is not the first to define, posit and explore the phenomena and the entire period of post-modernism in the architectures of the Eastern Bloc

пропонує Дімітрій Задорін. У статті «Мова масового архітектурного постмодерну» він стверджує, що внутрішню природу змін в архітектурі СРСР 1980-х потрібно простежувати «не через запозичену концепцію постмодернізму, а через аналіз розробок у проектуванні його найбільш соціального прояву — масового житла». Олександр Анісімов («Дослідження київських архітектурних конкурсів 1980-х — передумови “після соціалістичного модернізму”») пропонує свій погляд на вже притрушені архівним пилом конкурсні проекти, які чомусь обійшли своєю увагою і архітектори, і дослідники, та аналізує їхні слабкі та сильні сторони і потенціал. Андрій Пучков («Навмисна випадковість українського радмодерну, або Дозоване «цікавеньке» в архітектурі кінця 1950-х — початку 1990-х») наче розривається у своїх внутрішніх суперечностях між спробою дати визначення спосі, жорсткою критикою «радянськості», запереченням і водночас утвердженням цінності тодішніх теоретичних пошуків та обґрунтуванням терміна «радмодерн».

Може здатись, що матеріали у збірці подано дещо незбалансовано, позаяк головний акцент зроблено на Україні. Але ж наша архітектурна історія/теорія для світу та й для нас самих постає «неходженою територією», сповненою «білих плям». І тому з перспективи сьогодення, коли є вже дистанція для критичного погляду, важливо подивитись та проаналізувати архітектурний дискурс 1980-х і його культурні, соціальні й інституційні контексти та імплікації. Втім, не лише в Україні тоді не бачимо «само-аналізу» та критичного осмислення архітектурою самої себе — своєї мети/ призначення/ телосу, границь або сенсу. Не видно й осмислення ситуації кризи репрезентації, а, отже, і формування

and the former USSR countries, the so-called Second world. It presents the follow-up of the international conference held in Kyiv in October 2021. And I'd argue from the outset that without claiming to be “too academic,” it nevertheless suggests insights into the explicit and implicit, visible and invisible, processes belied the crisis and practices of responding to the crisis of modernist ideology in architecture and the architectural milieu. Thus, it seems plausible to discuss the postmodern tendencies in this context: decentering, de-hierarchization, pluralism instead of totality, openness instead of closedness, local histories / *petit histoire* instead of grand narratives, fragmentation rather than totality, emphasis on the process of making, performance not excellence or finished work of art. Equally important is that the comparative approach allowed to present the “portrait of an era,” confirm research findings, and outline (or hint at) trends for the future by involving the diversity of voices — from both cultural contexts and places.

In the age of late socialism, the system of decision-making experienced momentous changes and transformations: the decline of centralization, a gradual break with the rigid model of a state-planned and state-sponsored economy, ease in the political system, etc.

та утворення і передавання/комунікації значень, що «по той бік завіси» знайшло вихід не лише у низці проєктів (актуальних і концепційних), а й у великому корпусі критики й теорії (архітектурної і не тільки). Хоча «архітектурна логіка пізнього соціалізму», включно із масовим будівництвом і стандартизацією житла, пробудженням інтересу до археології, історії та спадщини, регіональних особливостей та локального контексту, цілком співзвучні й видаються відлунням подібних процесів, що відбувались у Західній Європі, тільки на пару-трійку десятиліть раніше.

Ще кілька слів про розділ збірки, присвячений «теоретичним контекстам». Тут подано кілька уривків із розмислів тодішніх теоретиків української архітектури². Їх розміщено спеціально з метою дати читачам розуміння, в якому «ідейному полі» тоді робилась архітектура (і йдеться тут не тільки про марксизм-ленінізм). Перше, що впадає в око (окрім того, що першоджерела усі без винятку написані російською мовою), — це прагнення розробити єдину загальну «теорію» соціалістичної архітектури (як таку собі загальну інтерпретаційну систему). Іронія в тому, що це відбувається у час, коли решта світу, «пробуджуючись від кошмару модернізму», відмовляється від «ностальгуючого пориву тоталізувати і легітимізувати самого себе», і «наука й філософія відкидають свої грандіозні метафізичні претензії і розглядають себе більш скромно — як просто іншу сукупність наративів» (Eagleton, 1987). У цьому випадку, «прагнення науковості» в результаті виглядає як схоластична побудова. Хоча, якщо напружитись, то можна було б тут пригадати наукові пошуки групи АВС у 1920-х (архітектори-модерністи: Еміль Рот, Ганс Шмідт, Ганнес Мейер,

² Здається, «бажання науковості» / *desire for science* проглядає й у спробах дати «визначення» і розділити історію і теорію архітектури. Втім, просто «історика мистецтв» Ернста Гомбриха ми знаємо за його неосціненним внеском у філософію мистецтва, а «архітектурних істориків» і «критиків» Альберто Переса-Гомеса і Ентоні Відлера — за незаперечний внесок у теорію і філософію архітектури.

At the same time, architectural and urban planning discourses also experienced change: a pronounced discontent with mass housing and radical critique of historic preservation policies resulted in attention to the local contexts, history, and the search for individuality. The essays in this book take up these questions and others besides: *Reclaiming Identity: The Postmodern Turn in Vilnius Architecture of the 1980s* by Marija Drėmaitė, *Gained in Translation. Postmodern Architecture in Late Soviet Lithuania* by Martynas Mankus, *Centre E Estate in Krakow's Nowa Huta. The postmodern experiment is the heart of the Stalin era symbol* by Michał Wiśniewski, *The Old Town of Elbląg, a Postmodern Historic Monument* by Florian Urban, *Context and continuity. Shifting paradigms in East German urban planning and architecture in the city of Halle (Saale)* by Kirsten Angermann, and *4Blocks in Podil: Kyiv's Response to the Crisis of Modernist Planning* by Oleksandr Anisimov and Svitlana Shlipchenko. Nataliia Otrishchenko, in her essay *From Frame to Environment: Discussing the Development of Lviv during the 1980s*, would speak of two different perspectives on Lviv's urban development in the 1980s. She demonstrates

Ганс Віттвер), які проектували соціально значущі об'єкти (і житло зокрема), спираючись на виведені ними ж наукові принципи (пор. — їхня формула несприйняття масивної архітектури: *споруда* × *вагу* = *монументальність*). А ще можна було б поспекулювати на придатності виведення певних «логічних закономірностей» та алгоритмів у визначенні предмета архітектури на моделі куба (стаття Юрія Єврейнова й Нінель Трикаш «У пошуках загальної теорії соціалістичної архітектури») для розробок штучного інтелекту у сфері архітектури... Втім, основні положення цього матеріалу взято зі статті румунського дослідника Георге Сесермана 1970 року.

Сподіваюсь, що ця збірка стане ще одним аргументом для перегляду й переписання канону постмодернізму в архітектурі — внеском у «дестабілізацію усталених гегемонічних наративів», як сформулював це Владімір Куліч (Kulic, 2019). Мені здається, для аналізу-перегляду архітектурного канону чудово надається постмодерністська ж стратегія аналізу культурних цілісностей, що базується на ідеї присутності «інакшості» як їхньої складової (і мабуть, особливо це стосується українського архітектурного постмодернізму.) Адаже сенс у тому, щоб звертати увагу на поля, що й створюють текст. Чи не так?

how the conceptual shift from planning urban space (top-down planning, a look from without embodied in a gaze of the Planner) to planning “urban time” and human experiences (a look from within — “environmental approach”) affected planning policies. Dimitrij Zadorin offers a quite paradoxical take on the change of architectural paradigm. In his essay, *The Language of Mass Architectural Postmodernity*, he argues that “if one is to trace the intrinsic nature of changes in the architecture of the 1980s in the USSR, it is to be done not through the borrowed concept of postmodernism, but through the analysis of the developments in the design of its most social manifestation — mass housing.” Oleksandr Anisimov offers his account of the competition projects already covered with archival dust, which for some reason escaped the attention of both architects and researchers, analyzing their weaknesses, strengths, and potential. Andrii Puchkov, in his piece *Happy Incidents Happen. Ukrainian RadModern (SovietModern) in the Architecture of the Late 1950s and Early 1990s*, seems to be torn by internal contradictions hesitating between the attempt to define the epoch, harsh criticism of “Sovietness”, denying

REFERENCES

- Bocharnikova, Daria, & Kurg, Andres. (2019). Introduction: urban planning and architecture of late socialism. *The Journal of Architecture*, 24 (5), 593–603. doi: 10.1080/13602365.2019.1671658
- Demchenko, Igor. (2018). Critical Post-Functionalism in the Architecture of Late Soviet Central Asia. *Architecture beyond Europe*, 13.
- Eagleton, Terry. (1987). Awakening from Modernity. *Times Literary Supplement*, 20 Feb.
- Foster, Hal. (1983). Postmodernism: A Preface. In H. Foster (Ed.), *The Anti-Aesthetic*. Seattle: Bay Press.
- Krivý, Maroš. (2016). Postmodernism or Socialist Realism? The Architecture of Housing Estates in Late Socialist Czechoslovakia. *Journal of the Society of Architectural Historians*, 75 (1), 74–101. doi: 10.1525/jsah.2016.75.1.74
- Kulic, Vladimir. (2019). *Second World Postmodernisms: Architecture and Society Under Late Socialism*. Bloomsbury Publishing.

and at the same time affirming the values of the experiments and the then theoretical research, and thriving to define/introduce the term RadModern.

The choice of essays might seem unbalanced, as the central focus is on Ukraine. The reason is that our architectural history/theory is still an “unknown territory” full of “blind spots” both to the rest of the world and to ourselves. Hence, from today’s perspective, there is already a possibility to take a distance, a critical look at the architectural discourse of the 1980s and analyze its cultural, social, or institutional contexts and implications. However, then, and not only in Ukraine, we hardly see the postmodernist/ deconstructive impulse that made architecture question its purpose/telos, its limits, its sense. There does not seem to be present any critical reappropriation of the overall “modern project” or the crisis of representation either. Meanwhile, on the other side of the Iron Curtain, all these concerns have found their embodiment in a series of projects (actual and conceptual), in an enormous body of cross-disciplinary criticism (architectural, art, literary, etc.)

Yet the “architectural logic of late socialism” with its mass-housing construction and standardization, the awakening interest in archeology, history and heritage, various regionalisms, and local contexts is in tune and echoes similar processes in Western Europe, though a few decades earlier.

A couple of finishing remarks. The chapter on “theoretical contexts” presents several reprints/excerpts from the works of Ukrainian-Soviet architectural historians/theoreticians². Indelibly marked by the flair of their days, they are included in the book with the intention to give the readers an idea of what the ideological flair and making theory/architecture were like (and this is not just about Marxism-Leninism). The first thing that catches

² Seems that the *desire* for science is also traceable in the attempts to “define” and separate history and theory of architecture. Yet “art historian” Ernst Gombrich is known for his invaluable contribution to the philosophy of art, while “architectural historians” and “critics” Alberto Pérez-Gómez and Anthony Vidler for their undeniable input into the theory and philosophy of architecture.

- Kurg, Andres. (2009). Architects of the Tallinn School and the critique of Soviet modernism in Estonia. *The Journal of Architecture*, 14 (1), 85–108. doi: 10.1080/13602360802705171
- Mankus, Martynas. (2017). Socialist Postmodernism. The Case of the Late Soviet Lithuanian Architecture. *Architecture and Urban Planning*, 13 (1), 61–66. doi: 10.1515/aup-2017-0009
- Szacka, Kateryna, & Krivy, Maros. (2018). The political aesthetics of postmodernism. Between late socialism and late capitalism. Paper presented at the 5th International Meeting of the European Architectural History Network Tallinn, Estonia.
- Urban, Florian. (2019). Postmodernism and socialist mass housing in Poland. *Planning Perspectives*, 35 (1), 27–60. doi: 10.1080/02665433.2019.1672208

the eye (apart from being written in Russian without any exception) is the desire to develop a unified general “theory” of socialist architecture (as a kind of overarching interpretative system.) The irony is that it happens when the rest of the world is “awakening from the nightmare of modernity,” rejects the “nostalgic urge to totalize and legitimize itself,” while “science and philosophy reject their grandiose metaphysical claims and view themselves more modestly as simply another set of narratives.” (Eagleton 1987)³. In this case, the “desire for science” results in a scholastic construct. Here, however, with a small effort, one could recall the theoretical endeavors of the 1920s when the ABC Group (modernist architects Emil Roth, Hans Schmidt, Hannes Meyer, Hans Wittwer) designed socially charged objects (housing, in particular) based on the scientific principles (cf. their formula for describing the negative stance toward an architecture of massive volumes: *edifice x weight = monumentality*.) Or, one could also speculate on the relevance of deriving “logical patterns” and algorithms in determining the subject of architecture on the cube model (Yevreinov & Trykash) for the development of artificial intelligence in architecture... However, the main provisions of this paper were borrowed from the article by the Romanian scholar Gheorghe Săsărman dating 1970.

I hope this collection will make yet another argument for revising and rewriting the canon of postmodernist architecture — a contribution to the “destabilization of established hegemonic narratives”, as Vladimir Kulic put it (Kulic 2019). Apparently, the postmodernist strategy for analyzing the cultural entities based on the idea of “otherness” as their inherent part (which is particularly true for Ukrainian architectural postmodernism) is perfectly suitable for rewriting the architectural canon. After all, the point is to mind the margins that produce the text. Is not it?

³T. Eagleton, “Awakening from Modernity” in Times Literary Supplement, 20 Feb 1987 theory and philosophy of architecture